

LLEIDA, CASTELL DEL REI

PER

ESTHER BALASCH

Després de la conquesta del 1149, el poder quedà centralitzat on anteriorment hi havia l'alcassaba andalusina, ubicada a la Roca Sobirana, i l'aljama, a la terrassa inferior, coneguda com la Roca Mitjana. Un turó, una necròpoli closa per muralles que dominava la ciutat. Així, doncs, l'octubre de 1149, la capital del districte de la Marca Superior capitulà davant l'exèrcit dels comtes del casal de Barcelona Ramon Berenguer IV i del casal d'Urgell Ermengol VI. El 1150, els comtes conqueridors atorguen la carta de poblament, que és el marc jurídic de la comunitat cristiana que repoblarà Lleida. Aquest és el moment en el qual es fa el repartiment de la ciutat i la seva adaptació a les noves necessitats, una ciutat encimbellada pel turó i presidida per la Suda, que passà a mans dels comtes de Barcelona i d'Urgell, i l'aljama, consagrada al culte cristià a mans del bisbat, tot al voltant d'un barri que s'anirà urbanitzant al llarg del segle XII. Una Lleida, la recentment conquerida, en la qual la documentació medieval fa referència al castell de la Roca Sobirana, situat a la part més alta de la ciutat. També tenim referències a un palau reial i uns banys àrabs. El 1169 ja es parla d'un palau, el «palacium regis», que sembla que estava ubicat a la confluència dels actuals carrer Major i de Cavallers.

Ramon Berenguer IV, després de la conquesta, transforma el turó i el planifica amb una funció triple de castell, palau i catedral. El 1209, durant el regnat de Pere I el Catòlic, es fa referència al palau, conegut com la Suda. Una data en la qual s'està construint al mateix lloc, al turó, la nova catedral. Mestres d'obra i artesans treballaren en ambdós edificis.

El mateix Pere I, l'any 1212, fa una donació per a la capella de Sant Pere del seu castell de Lleida a la Suda. Un castell en el qual Jaume el Conqueridor també féu reformes, en construir una nova cuina i en substituir la coberta de fusta del palau per una de volta de pedra; això documenta l'existència d'un saló edificat tal vegada després de la conquesta. Entre els anys 1214 i 1244 s'emprenen reformes al castell de Lleida, que tot sovint acollirà les Corts de la Corona d'Aragó, que requereixen d'un espai idoni. El 1229 es realitzen al castell els pactes entre Aurembiaix d'Urgell i el rei Jaume I, que sens dubte va fer la reforma més important que ens ha arribat fins a avui. Un regnat en el qual hi haurà una estreta relació amb mestres d'obra com la nissaga dels Prenafeta. Així, doncs, Pere de Prenafeta serà mestre d'obra de la catedral i també guardià del Palau Reial. Aquesta nissaga abasta la seva vinculació amb els reis del 1259 al 1328. Jaume el Conqueridor, Pere el Gran, Alfons el Liberal i Jaume el Just són reis que coincideixen amb la construcció de la nova catedral avui coneguda com a Seu Vella, i hi ha mestres d'obra comuns documentats tant a la catedral com al castell. Així, doncs, l'any 1316, sabem de la presència de Berenguer de Palau, que va ser el vitraller reial, mercès a un document servat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, un document que ens permet saber la voluntat reial d'incorporar vidrieres als finestrals de la capella del Palau Reial de Lleida. El document no ens especifica la iconografia que acollien les dites vidrieres, per bé que tot ens porta a pensar que podrien fer referència a sant Pere, el primat de l'Església, ja que la capella reial estava dedicada a l'advocació de sant Pere. En la mateixa línia, el pintor Ferrer Bassa executa el retaule que guarnirà la capella del Palau Reial amb la iconografia del titular, sant Pere. El mateix Berenguer de Palau proveí també de vidrieres la capella reial de València l'any 1315.

L'any 1381, l'impuls de les millores al Palau Reial porta a incorporar una tribuna de fusta de possible tradició mudèjar a la capella reial, una tribuna avui malauradament perduda, si bé consignada als plànols del segle XVIII. Un Palau Reial en el qual, en el decurs del temps, les estances es van modificant, tal com ho testimonia la Cambra de la Reina, guarnida amb un sostre policromat amb fulles d'or i plata, com consta en el document del 1346, una coberta que segueix el model del castell del rei de Tortosa, de Tarragona i de Barcelona.

Pel mateix segle XIV s'erigeix la Torre dels Jueus, possiblement la darrera intervenció en època medieval, situada al sector oriental, una construcció finançada per aquesta minoria. Torre senyorial, de planta rectangular i dos pisos d'alçària, amb funcions militars. Ja pel segle XV el castell del rei tenia funcions de caserna i magatzem, com també les tindrà al llarg de les guerres modernes, que en el futur l'afectaran greument, tal com es constata en l'explosió del polvorí del 1812, en què es destrueix la meitat del castell, i en la darrera contesa civil, en què es perd gran part de l'ala de ponent.

Tot porta a pensar que certes parts de la catedral lleidatana varen ser coetànies a les del castell del rei i que Berenguer de Palau deixà el seu testimoni, malauradament avui perdut, en alguns dels tancaments dels finestrals de la recentment consagrada seu lleidatana, per bé que en cap dels documents referents a vitralls avui per avui exhumats en relació amb la seu lleidatana no ens apareix el nom de Berenguer de Palau, vitraller reial.